

Lokálna mena-LETS

LETS je skratka pre Local Exchange Trading Systems a je to vlastne výmena rôznych služieb a tovarov v nejakej miestnej skupine ľudí. Trochu to pripomína výmenný obchod. Keď si však v osemdesiatych rokoch ľudia vo vyspelých západných krajinách uvedomili, že niečo podobného je možné, znamenalo to pre ne ohromný objav. V deväťdesiatych rokoch začali LETS v Kanade, v Anglicku, v USA a v Austrálii rásť ako huby po daždi. Majú totiž mnoho pôvabov a výhod, ktoré oficiálnemu peňažnému systému chýbajú.

Ako LETS funguje

Princíp je nasledujúci: dá sa dohromady skupina susedov či miestnych ľudí, ktorí sa viac menej vzájomne poznajú, a začnú si vymieňať rôzne svoje znalosti, schopnosti, služby, prípadne výrobky, od postráženia detí a nakŕmenia mačky až po inštalátorske opravy a údržbu automobilu až po varenie, pečenie či výučbu cudzích jazykov. Ide v podstate o ten typ vzájomných služieb a pomoci, ktoré si niekedy susedia beztak poskytujú ako susedskú výpomoc, lenže keď potrebujete už potretie postrážiť psa alebo zaliat záhradu, neviete, či neobťažujete a ako by ste to mohli oplatiť. Nato je systém LETS. Má vlastné obeživo, takže máte kontrolu, koľko práce ste odvedli a koľko naopak prijali. Ponuka rôznych služieb je širšia, než by ste boli schopní sami vypátrať. Pokiaľ ste v mínuse, nemusíte si s tým robiť príliš veľké starosti – k tomu, aby sa LETS vôbec rozbehol, sa aj tak musí začať zadlžením. LETS totiž nesmie mať skutočné obeživo, tj. svoj vlastný typ peňazí, to by bolo ilegálne. Preto sa používajú šeky, na ktorých je napísane, kto komu odvedol prácu v hodnote koľkých jednotiek LETS. Tie sa posielajú administrátorovi LETS, ktorý jednému človeku príslušnú čiastku pripíše na účet a druhému ju z účtu odčíta. Jednotky LETS majú svoje vlastné názvy.

V čom sú výhody LETS

Všetky majú miestny charakter a v tom je práve ich pôvab. LETS totiž zlepši kvalitu vášho života. Spriatelíte sa so susedmi, naviažete nové kontakty, objavíte, ako môžete vzájomne obohacovať svoj život. LETS sú ideálne pre prekonanie pocitov osamelosti – pomocou LETS môžete napr. získať niekoho na porozprávanie sa, babičku na rozprávanie rozprávok deťom a podobne. Tiež môžete využiť svoje zručnosti, ktoré by ste si netrúfli predávať ako profesionáli, ale robíte ich radi a dobre, napr. radi žehlíte, chodíte s deťmi na výlety alebo pracujete na záhrade. Nejde o podnikanie, len o výmenu, z ktorej nemáte žiadny zisk, a tak nepotrebujete žiadne povolenia, úvery, kapitál, nič takého. LETS je teda výborná vec hlavne pre ľudí, ktorí netrávajú celé dny od rána do večera na pracovisku, napr. pre rodičov starajúcich sa o malé deti, dôchodcov, nezamestnaných, čiastočne zamestnaných, invalidov, žiakov, študentov atd. Výhodou LETS je, že týmto spôsobom získate služby, aké by ste inak ťažko hľadali – maličkosti, na ktoré nemá profesionálny remeselník čas a ktoré sa mu nevyplatia robiť, alebo napr. ubytovanie návštevy v blízkosti vášho domu u niekoho, kto by si inak cudzích ľudí do bytu nepustil. Hromadiť jednotky LETS nemá žiadny zmysel, neexistujú tu úroky a jednotky aj tak musíte utrátiť zase jedine v rámci svojho LETS systému. To je samozrejme tiež veľká výhoda – v rámci LETS neexistujú rozdiely medzi bohatými a chudobnými, stiesňujúci pocit, že si niečo nemôžeme dovoliť. Neexistujú tu ani dane, nejde však o daňový únik, pretože z LETS nepramení nikomu žiadny zisk. Ohromný prínos LETS je v jeho ekologickosti. Odpadá doprava tovaru, prípadne dochádzanie remeselníkov na veľké vzdialenosti. Mrkvu alebo jablká si kúpite čerstvé priamo zo susedovej záhradky a nie dovezené z Nového Zélandu. V rámci LETS si môžete požičiavať rôzne predmety – napríklad fotoaparát, videokameru, bicykel, takže ich nemusíte kupovať a využijú sa lepšie.

Alebo môžete prenajať svoju práčku, garáž apod. Môžete recyklovať – napríklad téglíky od jogurtov použije niekto, kto je potrebuje na sadenice. Môžete si predávať veci po odrastajúcich deťoch. LETS je neoceniteľný pre opravy všetkého druhu, aj také, ktoré by vám v bežnej sieti odmietli urobiť, pretože už sa nevyplatia. Skrátka LETS vám umožní neplytváť, nebyť uštvaní a radowať sa z maličkosťí.

Ako sa zakladá nový LETS

Skupina ľudí sa stretne a dohodne sa na názvu a hodnote jednotky – hodnota sa odporúča rovnaká ako je hodnota príslušnej štátnej meny (libry či koruny), pretože sa potom všetky úkony lepšie odhadujú a pretože to uľahčuje prevádzkanie LETS jednotiek na bežnú menu, čo je niekedy potrebné robiť. Potom je nutné urobiť adresár s kontaktmi, obsahujúcu ponuky a dopyty všetkého, čo kto robí a požaduje, a distribuovať ho členom, prípadne do miestneho obchodu alebo na iné miesto, kde sa ľudia schádzajú, aby sa uľahčilo pripájanie nových členov. LETS vyžaduje základnú skupinku asi troch organizátorov: jeden človek má na starosti adresár, ktorý je potrebné pravidelne obmieňať, doplňovať a znova distribuovať, ďalší človek má na starosti účty, tj. zanáša údaje zo šekov do osobných účtov členov, a okrem toho je ešte nutné, aby sa niekto staral o pokladňu v oficiálnej mene, pretože niektoré veci (xeroxy, prenájom miestností, telefónne poplatky, poštovné) sa za LETS jednotky nedajú zaobstarať. Mať k dispozícii počítač a udržiavať v ňom databázu je síce výhodné, ale mnoho skupín LETS sa obíde aj bez neho. Pokiaľ má LETS niekoľko desiatok členov, čo je najbežnejší prípad, kartotéka sa dá udržiavať celkom ľahko. Keď máte organizátorov, členov, jednotky aj adresár, môžete zvolať ľudí na slávnostne zahájenie, všetko ešte dôkladne vysvetliť a premyslieť (prípadne názorne predviesť, ako to funguje), rozdať špeciálne šekové knižky, a už sa môže začať. Členovia začnú jednoducho čerpať služby na dlh. Tak napríklad vám tečie vodovodný kohútik. Nájdete si v zozname suseda, ktorý vám kohútik opraví, a vystavíte mu šek. Poplatky za služby sa určujú v rôznych skupinách rôzne. Niektoré skupiny odporúčajú určitú výšku hodinovej mzdy, iné oceňujú každú službu rovnako (jedna služba – jedna jednotka) a ešte ďalšie odporúčajú účtovať si tým viac, čím menej vás práca baví (napríklad nežehlíte moc radi, a tak si účtujete za hodinu žehlenia 50 LETS jednotiek, naopak radi natierate ploty, a tak si za hodinu natierania účtujete iba 20 LETS jednotiek). Z toho plynie, že väčšinou nezáleží na tom, ako moc je daná práca kvalifikovaná. A ako si overiť, že vykonaná práca je kvalitná? No, však ide predsa o susedov, a tak by sa rýchlo rozkrítklo, keby niekto niečo pokazil. LETS systémy sú stále niečo tak nového, že každý z nich rieši množstvo podobných otázok za pochodu.

Prečo nás oficiálne peniaze zrádzajú?

Oficiálny finančný systém je založený na tom, že vložený kapitál sa musí neustále množiť, a kto nerozširuje svoj podnik a neničí konkurenciu, ten zhynie. Drobné podnikanie je niekedy tak zaťažené vysokým nájomným daňami, úrokmi z pôžičiek, prevádzkovými nákladmi, administratívou atď., že sa ani nevyplatí, prípadne sa vykonáva na čierno. Naopak stačí mať výhodne uložené peniaze, aby sa samy množili. To je predsa absurdné. Podľa údajov Svetovej banky vo svete existuje deväťdesiatkrát viac peňazí ako tovaru a služieb. Na príklade veľkej hospodárskej krízy z tridsiatich rokov vidíme, k akým absurditám môže dochádzať, ľudia boli stále rovnakí a nezmenení, ich potreby a ich pracovné schopnosti a možnosti boli rovnaké, továrne, farmy, suroviny, všetko bolo k dispozícii rovnako ako predtým, ale naraz to nemohlo fungovať, pretože kvôli krachu na burze naraz neboli peniaze a ľudia nemohli pracovať ani kupovať zbožie. Podobne absurdné je dnešná vysoká nezamestnanosť na Západe, ľudia sú schopní vykonávať prácu, ktorej výsledky iní ľudia potrebujú, ale napriek tomu im spoločnosť prácu neposkytne. Prečo by sa tieto medzery nemohli vyplniť pomocou siete typu LETS? LETS nemá úplne nahradiť bežnú menu, ale má ju doplniť tam, kde existujú medzi potrebami ľudí a ponukou služieb medzery, to znamená na lokálnej úrovni. Navyše oficiálna mena ľudí vzájomne odcudzuje, pretože funguje vo veľkom

meradle a na princípe zisku, kým LETS ľudí zblízuje. Na rozdiel od iných projektov tu ná nemusíte čakať na žiadne granty – môžete hneď začať.

Čo musí LETS nevyhnutne mať?

Tu je päť kritérií, definujúcich LETS, ako ich predstavuje Michael Linton, ktorý LETS vymyslel a založil prvú skupinu v Comox Valley v Kanade:

- nevzniká žiadny zisk
- neexistuje povinnosť obchodovať
- informácie o účtoch sú prístupné všetkým členom
- hodnota LETS jednotky sa rovná hodnote jednotky štátnej meny
- nepožadujú a neplatia sa žiadne úroky.

Nakoniec ešte pre lepšiu predstavu uvádzam príklady, ako môže vypadáť adresár LETS. Aby sa daná služba, ponuka či dopyt dala nájsť, je zostavená podľa tém. Napríklad stránka označená DOPRAVA má v hornej časti oddiel “Ponuka” a v dolnej časti “Dopyt”:

V kolónke “Ponuka” napríklad čítame:

- Dodávka so šoférom, 50 jednotiek za hodinu. Josef Novák, adresa, kontakt.
- Zvezie vás do centra a späť, cena dohodou, Jana Nováčková, adresa, kontakt.
- Požičiam bicykel, 5 jednotiek/hod., Jakub Nový, adresa, kontakt.

V kolónke “Dopyt” je napr. uvedené:

- Potrebujem doučiť šoférovanie auta, Jan Novotný, adresa, kontakt.
- Potrebujem občas odviezť do zdravotného strediska, Františka Šťastná, adresa, kontakt.

A čo do systému LETS ponúknuť?

Mnoho ľudí má pocit, že nemajú čo ponúknuť. Taký prípad je takmer vylúčený, určite sa dokážete napríklad porozprávať s osamelým človekom, upratať byt, zaliať cez dovolenku kvetiny. Spravidla ide o ty najvšednejšie veci, ktoré ale zaberajú nejaký čas. Alebo sa človek môže ponúknuť na jeden deň ako dievča pre všetko, čo môže byť veľmi užitočné.

LETS ako lokálna komunita

Skupina LETS môže organizovať rôzne spoločenské akcie, oslavy, stretnutia, môže vydávať svoj časopis, ale nemusí robiť vôbec nič takého. Stav osobných účtov sa zverejňuje, pretože to podnecuje ľudí, aby si vyrovnali dlhy alebo nevyčerpané služby tým, že budú niečo robiť alebo niečo požadovať, a tiež to upozorní ostatných, od koho by mohli prednostne niečo chcieť. Na druhej strane mať dlhy nie je žiadna hanba. Ľudia pravdepodobne vedia, že napríklad Zuzka Nováková je v minuse, pretože mala choré deti. Administrátori systému sa platia z poplatkov jednotlivých členov, alebo sa celý systém proste necháva zadlžovať. Poplatky členov môžu byť jednotné alebo od úkonu. V niektorých obciach sa do LETS systému zapojujú aj miestny obchodníci, takže časť ceny tovarov môžete hradiť LETS jednotkami, a obchodníci zase získavajú za LETS jednotky napr. čerstvú zeleninu a ovocie od miestnych ľudí. To môže obchodníkom pomôcť tam, kde miestny ľudia majú málo peňazí, je vysoká nezamestnanosť, alebo kde im záleží na vzťahu ku každému jednotlivému susedovi. Tak sa tento spôsob zmeny neustále rozširuje a existujú už aj pokusy prepojiť LETS systémy navzájom, aby ste pomocou nich mohli získať napr. ubytovanie na druhom konci zeme. V roku 1990 boli LETS systémy len štyri, dnes už existuje okolo 400 takýchto skupín len v Anglicku o veľkosti od niekoľko jedincov do niekoľko sto účastníkov. Tu je pár

kontaktov na LETS stránky: <http://www.letslinkuk.org/> v Anglicku, <http://lets.ecn.cz/> v ČR, <http://www.lets.org.au/> Austrália.

V súvislosti s myšlienkou LETS systému má napadá, že to pre nás nie je nič nové. Na Slovensku ešte za monarchie a prvej republiky tiež existovala určitá forma LETS v podobe rôznych svojpomocných gazdovských spolkov. A čiastočne vzájomná pomoc ešte za socializmu a trochu aj dnes funguje bežne na dedinách. Ľudia si pomáhali a vymieňali služby a tovary. V sedemdesiatých a osemdesiatých rokoch bolo bežné, že ľudia si pomáhali na dedine pri stavbe domu, a to nielen bližší a vzdialenejší príbuzný ale aj susedia. Len anglosasi dali tomu správnu, efektívnu a modernú formu.

David Sulík, štvrtok 24. apríla 2008

Prevzaté z <http://sulik.blog.sme.sk>